Waar moet geïntegreerd begrijpend lees- en zaakvakonderwijs aan voldoen om de leesmotivatie van leerlingen in de midden- en bovenbouw te vergroten?

Beantwoord door Annemie van Roij (antwoordspecialist) en Martine Gijsel (kennismakelaar Kennisrotonde)

22 februari 2022

KR. 1355

Kort antwoord

Geïntegreerd begrijpend lees- en zaakvakonderwijs vergroot de leesmotivatie. Het is daarbij belangrijk dat de leerkracht de self-efficacy van de leerlingen bevordert. Veel teksten die de interesse wekken en een verbinding leggen tussen het alledaagse leven buiten de school met onderwerpen in de les is daarbij effectief. Een breed aanbod maakt het tevens mogelijk om leerlingen zelf keuzes te laten maken in teksten en verwerkingsactiviteiten. Tot slot is vrije keuze in samenwerking cruciaal voor het bevorderen van de leesmotivatie.

Antwoord

Leesmotivatie maakt van kinderen levenslange lezers. Wie lezen leuk vindt, wil opnieuw en meer lezen en wordt beter in lezen. Dit is aangetoond in een meta-analyse van Van Steensel et al. (2016). Zij lieten op basis van een analyse van 88 studies zien dat leesmotivatie een significante voorspeller is van leesgedrag en van leesprestaties. Ook de meta-analyse onder leerlingen van het primair tot en met het voortgezet onderwijs van Toste en collega's (2020) laat zien dat intrinsieke motivatie een middelgroot positief effect heeft op leesprestaties. Toste et al. (2020) bestudeerden de resultaten van 132 studies uitgevoerd in 28 verschillende landen. Uit de analyse van Van Steenstel et al. (2016) bleek dat onderwijsinterventies positief kunnen bijdragen aan de leesmotivatie van leerlingen (zie ook Kennisrotonde, 2019).

Geïntegreerd lees- en zaakvakonderwijs bevordert motivatie

Een onderwijsinterventie die de leesmotivatie kan vergroten is de integratie van begrijpend lees- en zaakvakonderwijs. Geïntegreerd lees- en zaakvakonderwijs plaatst lezen in de context van kennisdoelen, wat de leesmotivatie vergroot. Dit blijkt o.a. uit de studie van Wigfield et al. (2004) naar de effecten van Concept-Oriented Reading Instruction (CORI). Bij CORI worden leesstrategieën aangeleerd en geoefend in een betekenisvolle context waarbij lezen en zaakvakthema's met elkaar worden verbonden. Thema's starten met praktijkonderzoeken en tastbare voorwerpen. Wigfield en collega's vergeleken de effecten van CORI en *Strategy Instruction* (SI), waarbij het aanleren en toepassen van begrijpend leesstrategieën centraal stond. Zowel bij SI als CORI werden dezelfde strategieën aangeleerd. Leerkrachten voerden CORI uit bij 150

leerlingen en SI bij 200 leerlingen in scholen die vergelijkbaar waren met elkaar wat betreft demografie en algehele prestaties van de leerlingen. Bij beide groepen leerlingen nam de leesfrequentie toe en werd de '*self-efficacy*' (inschatting van het eigen kunnen voor een bepaalde taak) bevorderd. Echter, alleen bij de leerlingen uit de CORI onderzoeksgroep was er een significante toename van de leesmotivatie na de looptijd van het programma. Geïntegreerd begrijpend lees- en zaakvakonderwijs leidt dus tot een hogere leesmotivatie.

Zes leidende principes ter bevordering van de leesmotivatie

Leerkrachten spelen een belangrijke rol bij het vormgeven van geïntegreerd lees- en zaakvakonderwijs. Zij moeten hun leerlingen enthousiasmeren voor het lezen en leren van informatieve teksten en verhalen. We beschrijven hierna de zes evidence-based principes van Brozo & Flynt (2008) die belangrijk zijn voor het verhogen van de leesmotivatie en als leidraad kunnen dienen voor het integreren van begrijpend lees- en zaakvakonderwijs. Bij elk van de principes van Brozo en Flynt is de evidentie nagegaan en bij het ontbreken van evidentie zijn aanvullende wetenschappelijke studies gezocht. Ook worden enkele kenmerken van CORI die essentieel lijken voor de motivatie van leerlingen nader toegelicht.

1. Self-efficacy, vertrouwen in eigen kunnen verhogen

Self-efficacy is de inschatting van het eigen kunnen voor een bepaalde taak. In een grootschalig onderzoek bij 15-jarige leerlingen naar wiskundeprestaties is gevonden dat self-efficacy (van wiskunde) een positief effect heeft op wiskundeprestaties (Lee & Stankov, 2018). Dit onderzoek is uitgevoerd op internationale data van PISA uit 2003 en 2012 en in beide jaren is dit effect van self-efficacy op wiskundeprestaties gevonden. Voor het effect van self-efficacy op leesprestaties vonden geen empirische studies. Op basis van de studie naar wiskundeprestaties kan verondersteld worden dat een hoge self-efficacy mogelijk ook een positieve bijdrage levert aan leesprestaties. Verder is het zo dat leerlingen met een hoge self-efficacy meer betrokken en gemotiveerd zijn om te lezen. Wanneer leerlingen denken dat zij tot meer in staat zijn wat lezen en/of spellen betreft, zal dit hun motivatie voor lezen/spellen verhogen en uiteindelijk zal dit ook hun lees-/ spellingprestaties ten goede komen.

Leerkrachten kunnen de *self-efficacy* van leerlingen tijdens de (geïntegreerde) les vergroten door wat ze doen en wat zeggen tegen de leerlingen. Effectief zijn uitdagende taken die net iets boven het leerlingniveau liggen, 'coping models' zodat leerlingen zien hoe andere leerlingen moeilijkheden overwinnen en het aanbieden van leerstrategieën (Margolis & McCabe, 2006). Bij het lezen kunnen leerkrachten leerlingen strategieën aanleren zoals het stellen van zinvolle vragen bij een informatieve tekst. Maar ook andere strategieën, zoals het activeren van achtergrondkennis, zoeken naar informatie, samenvatten, hulpschema's gebruiken en herkennen van de tekststructuur, kunnen de *self-efficacy* ondersteunen, zo blijkt uit het onderzoek van Wigfield et al (2004) naar de effecten van CORI.

2. Wekken van interesse in de leeractiviteit

Leerlingen zullen eerder moeite doen om te lezen en te leren als de inhoud en de leeractiviteiten hen interesseert (Margolis & McCabe, 2006). Bij CORI wordt de interesse van de leerlingen gewekt door te starten met onderzoeksactiviteiten en die te koppelen aan interessante, informatieve teksten. Dit activeert kinderen om zinvolle vragen te stellen en informatie te delen met andere leerlingen, wat de motivatie verhoogt (Wigfield et al., 2004). Ook een verscheidenheid aan instructievormen en het gebruik van

meerdere informatiebronnen zorgen ervoor dat leerlingen een tekst of leeractiviteit kunnen kiezen die aansluit bij hun interesses, zie ook punt 5 (Brozo & Flynt, 2008).

3. Verbinding van het alledaagse leven buiten de school met onderwerpen in de les

De meest interessante teksten voor geïntegreerd begrijpend lees- en zaakvakonderwijs, zijn teksten die de leerlingen herkennen en kunnen verbinden met hun dagelijks leven (Brozo & Flynt, 2008). Leerlingen zijn betrokken gebruikers van nieuwe media. Ze lezen strips, ze e-mailen, chatten, bloggen en raadplegen computer- en game-tijdschriften. Hun leesmotivatie verhoogt, wanneer leerkrachten hen helpen om verbanden te leggen tussen de onderwerpen van zaakvakteksten en hun dagelijkse lees- en schrijfpraktijken thuis. Dit verhoogt mogelijk ook de kans dat leerlingen het nut van de leestaak inzien, een aspect dat volgens Quirck en Schwanenflugel (2004) belangrijk is om de leesmotivatie van kinderen met leesproblemen te vergroten.

4. Een overvloed aan interessante teksten beschikbaar stellen

Brozo & Flynt (2008) geven aan dat leerlingen gemakkelijk toegang moeten hebben tot teksten en boeken, om ze betrokken lezers te laten worden. Daarom is het introduceren van teksten uit de alledaagse wereld van de leerlingen en een breed scala aan genres voor de inhoud van het geïntegreerd begrijpend lees- en zaakvakonderwijs veelbelovend voor het vergroten van de leesmotivatie. Toegang tot materialen en planningstijd bleken voorwaarden om leerlingen voldoende mogelijkheden te bieden voor keuze en activiteitenontwikkeling.

5. Keuzes en mogelijkheden uitbreiden

Keuze is een belangrijk element voor de leesmotivatie (Brozo & Flynt, 2008). Leerkrachten kunnen leerlingen autonomie geven door ze zelf een thema te laten kiezen binnen een groter onderwerp dat centraal staat. De persoonlijke vragen van de leerling zijn hierbij leidend (Guthrie & Oznungor, 2002). Naarmate de leerlingen ouder worden hebben ze meer mogelijkheden nodig om hun eigen beslissingen te nemen. De leerkracht kan de leerlingen ook keuze geven in de verwerkingsopdrachten. Bij CORI verwerken leerlingen in groepjes een onderdeel van het thema naar keuze en presenteren ze hun werk aan hun klasgenoten. Leerlingen krijgen op die manier een sterk eigenaarschap over de informatie die ze zich eigen hebben gemaakt, wat de motivatie ten goede zal komen (Wigfield et al., 2004).

6. Samenwerking structureren

Samenwerken met leeftijdsgenoten motiveert leerlingen om met een tekst aan de slag te gaan. Dit blijkt o.a. uit het onderzoek van Neugebauer en Gilmour (2019). Zij observeerden 161 leerlingen (11-16 jaar) van drie multiculturele middelbare scholen in de VS. Uit de observaties blijkt dat de leerkracht bij de samenstelling van de groepen rekening kan houden met een aantal factoren. Ten eerste de groepsgrootte: samenwerking met meerdere klasgenoten i.p.v. samenwerking in tweetallen bevordert het vermogen om in de tekst te duiken en zich te verbinden met personages en ideeën. Dit is minder waarschijnlijk wanneer een leerling de sociale verantwoordelijkheid heeft om slechts met één klasgenoot samen te werken. Daarnaast blijkt de vrije keuze van de leerlingen met wie ze samen wilden werken bepalend voor de leesmotivatie, deze vrije keuze werd positief geassocieerd met lezen uit nieuwsgierigheid en betrokkenheid.

Geraadpleegde bronnen

Brozo, W.G. & Flynt, E.S. (2008). Motivating Students to Read in the Content Classroom: Six Evidence-Based Principles. *The Reading Teacher*, *62*(2), 172-174.

Guthrie, J.T. & Oznungor, S. (2002). Vertaald en geredigeerd door: Filipiak, P. & Christians, J. Onderwijs in betrokken lezen en leren. *Onderwijs maak je samen*.

Kennisrotonde (2019). *Welk verband bestaat er tussen leesmotivatie en begrijpend leesprestaties in het basisonderwijs?* VRAAG-574. Den Haag: Kennisrotonde.

Margolis, H., & McCabe, P. P. (2006). Improving self-efficacy and motivation: What to do, what to say. Intervention in School and Clinic, 41, 218–227.

Neugebauer, S.R. & Gilmour, A.F. (2019). The Ups and Downs of Reading across Content Areas: The Association between Instruction and Fluctuations in Reading Motivation. *Journal of Educational Psychology*. Advance online publication.

Lee, J., & Stankov, L. (2018). Non-cognitive predictors of academic achievement: Evidence from TIMSS and PISA. *Learining and Individual Differences*, 65, 50-64.

Quirk, M. P. (2004). Do supplemental remedial reading programs address the motivational issues of struggling readers? An analysis of five popular programs. Reading Research and Instruction, 43, 1-19.

Toste, J. R., Didion, L., Peng, P., Filderman, M. J., & McClelland, A. M. (2020). A meta-analytic review of the relations between motivation and reading achievement for K-12 students. *Review of Educational Research*, *90*(3), 420-456. doi: 10.3102/0034654320919352.

Van Steensel, R., Van der Sande, L., Bramer, W. & Arends, L. (2016). Effecten van leesmotivatie-interventies. Uitkomsten van een meta-analyse. *NRO, Projectnummer 405-15-717*. Rotterdam: Erasmus Universiteit.

Wigfield, A., Guthrie, J.T., Tonks, S. & Perencevich, K.C. (2004). Children's Motivation for Reading: Domain Specificity and Instructional Influences. *The Journal of Educational Research*, *97*(6), 299-309.

Over deze vraag

Opgesteld door:	Annemie van Roij (antwoordspecialist) en Martine Gijsel (kennismakelaar Kennisrotonde)
Vraagsteller:	intern begeleider
Onderwijssector:	Primair Onderwijs
Trefwoorden:	Geïntegreerd begrijpend lees- en zaakvakonderwijs, leesmotivatie, begrijpend lezen, leesstrategieën, samenwerken

Referentie: Referentie: Kennisrotonde. (2022). *Waar moet geïntegreerd begrijpend lees- en zaakvakonderwijs aan voldoen om de leesmotivatie van leerlingen in de midden- en bovenbouw te vergroten?* (KR. 1355)

Dit antwoord is gepubliceerd op Kennisrotonde.nl. De Kennisrotonde is samen met NCO en Onderwijskennis een dienst van het NRO.